

ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:2 – Sayı:3 - Şubat 2018

koynunda büyüdüük

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi - ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

kaynakca.info
Türkiye Kaynakçası

Scientific Indexing Services

DANIŐMA KURULU

- Prof. Dr. Ahmet BEŐE - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan BAHAR - Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR- Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. İlhami DURMUŐ - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Kazım KÖKTEKİN - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal POLAT - Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Metin BAYRAK – Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammet Hanifi PALABIYIK- Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Neslihan DURAK – İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer Soner HUNKAN - Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĐLU - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Salim CÖHCE - İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Őeyhmus Recai TEKOĐLU – Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Turgut YİĞİT - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf KILIÇ - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Anıl YILMAZ –Kâtip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim Ethem ÇAKIR - Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Nezahat CEYLAN
Doç. Dr. Ümit KILIÇ - Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Yavuz GÜNAŞDI - Atatürk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Akın BİNGÖL - Kafkas Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İbrahim AYKUN -GaziosmanpaŐa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oktay ÖZGÜL- Atatürk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Gülnur AYDIN- Adnan Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Suat VURAL - Ardahan Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ő. Mustafa ERSUNGUR - Atatürk Üniversitesi

SAYI HAKEMLERİ

Prof. Dr. Gülhan ATNUR - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU - Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Kemal BAKIR - Erzurum Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Ömer SUBAŞI - Artvin Çoruh Üniversitesi

Doç. Dr. Ümit KILIÇ - Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Yavuz GÜNAŞDI - Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ - Erzurum Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ali AHMETBEYOĞLU - İstanbul Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Akif KORKMAZ - Giresun Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Murat ERTEM - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Coşkun ERDOĞAN - Atatürk Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARAGEÇİ - Kafkas Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Zülfiye KOÇAK - Bitlis Eren Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Sedat BİNİCİ	13
KENDİLİĞİNDEN DÜZEN KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ / HISTORICAL DEVELOPMENT OF THECONCEPT OF SPONTANEOUS ORDER	
Emre ÖZSOY	43
ÖLÜMÜNÜN 96. YILI MÜNASEBETİYLE TÜRK ASILLI TÜRKOLOG NİKOLAY FEDOROVİÇ KATANOV / WITH 96. YEAR DEATH RELATIONS TURKISH DESCENT TURKOLOGIST NIKOLAY FEDOROVİÇ KATANOV	
Hikmet ÇİÇEK	61
3 NUMARALI VE H. 1162-1171/M. 1749-1758 TARİHLİ ERZURUM AHKÂM DEFTERİ'NİN TAHLİLİ / ANALYSIS OF NUMBERED 3 AND DATED H. 1162-1171/M. 1749-1758 ERZURUM JUDGEMENT REGISTERS	
Yunus Emre AYDIN	79
FÂTİMÎLER DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDA KUTÂME KABİLESİNİN ROLÜ VE MAĞRİP'TE FÂTİMİ - KUTÂME İLİŞKİLERİ (762 - 972) / THE ROLE OF KUTAME IN THE ESTABLISHMENT OF FATIMID EMPIRE AND RELATIONSHIPS BETWEEN FATIMID AND KUTAME IN MAGHRIB (762-972)	
Muhammet Nuri CEYLAN	99
KURBAN GELENEĞİ BAĞLAMINDA YAĞMUR YAĞDIRMA RİTÜELİ ERZURUM GÖKÇEDERE KÖYÜ ÖRNEĞİ / TRADITION KURBAN CONTEXT RAINMAKING RITUAL / ERZURUM GOKCEDERE VILLAGE EXAMPLE	
Kürşat BARDAKCI	117
MISIR KRALİÇESİ KLEOPATRA'NİN DAĞLIK KİLİKİA'DAKİ EGEMENLİĞİ / THE EGYPTIAN QUEEN CLEOPATRA'S DOMINANCE IN THE CILICIA TRAKHEIA	

**3 NUMARALI VE H. 1162-1171/M. 1749-1758 TARİHLİ
ERZURUM AHKÂM DEFTERİ'NİN TAHLİLİ**
*ANALYSIS OF NUMBERED 3 AND DATED H. 1162-1171/M. 1749-
1758 ERZURUM JUDGEMENT REGISTERS**

Araştırma Makalesi

Hikmet ÇİÇEK*

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde Divanihümayun kamuya ait önemli meselelerin görüşüldüğü merci olmanın yanında, bireysel şikâyet ve davaların da karara bağlandığı bir yüksek mahkeme görevini de üstlenmiştir. Adaletin temel prensip olarak gözetildiği ve itina ile uygulandığı Osmanlı Devleti'nde gerek halk ve gerekse devlet görevlileri uğradıkları haksızlık karşısında Divanihümayun'a müracaat etmişlerdir. Divana yapılan bu müracaatlar ile ilgili alınan kararlar, ilk önceleri sadece *Mühimme Defter*'lerine kaydedilirken artan şikâyetlerle birlikte, bireysel müracaatlar için *Şikâyet Defterleri* tutulmaya başlanmıştır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren şikâyetlerin artmaya devam etmesiyle şikâyetlerin eyaletlere göre tasnif edildiği *Eyalet Ahkâm Defterleri* oluşturulmuştur.

Ahkâm kayıtları tutulan eyaletlerden biri olan Erzurum'a ait 19 adet defter mevcuttur. Bu çalışmada 3 numaralı ve H. 1162-1171/M. 1749-1758 tarihli defter özelinde Erzurum Ahkâm Defterleri'nin tarih araştırmalarındaki önemine değinilmiştir. Bu defterde yer alan bilgilerin hangilerini ihtiva ettiği, bu bilgilerin şehir tarihi açısından önemine vurgu yapılmaktadır. Defterde yer alan hükümlerden bölgede miri toprak rejiminin uygulanışı ve yaşanan sorunlar, bölgedeki asayiş problemleri, iktisadi durumun göstergesi olarak borç-alacak

* Makale Geliş Tarihi: 04.02.2018 Makale Kabul Tarihi: 24.02.2018

** Arş. Gör.: Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı 21280 Diyarbakır. E-Posta: hikmetcicek44@gmail.com

ilişkileri, miras meselelerindeki sorunlar ve çözüm önerileri, vergi meseleleri hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahkâm Defterleri, Erzurum Eyaleti, XVIII. Yüzyıl, Divanihümayun.

ABSTRACT

In Ottoman Empire, Divanihümayun (*Imperial Council of Ottoman Empire*) was not only an authority in which significant state problems were discussed but also a supreme court in which individual complaints and cases were concluded. In Ottoman Empire in which justice was considered as a basic principle and was applied carefully, citizens and state officials applied to Divanihümayun in the presence of injustice. At the beginning these applications and related decisions were recorded in just Mühimme Registers (meaning, *the Record Books of Important Issues*) but with the increasing complaints, Şikayet Registers (meaning, *the Complaint Records*) were started to be written for individual applications. Since the second part of eighteenth century, with the increasing complaints Eyalet Judgement Registers, in which complaints were classified according to the states, were started to be kept.

Erzurum, which was one of the states in which Judgement Registers were kept, had nineteen notebooks. In this study, the significance of Erzurum Judgement Registers in historical researches specific to numbered 3 and dated H. 1162-1171/M. 1749-1758 Erzurum Judgement Registers was discussed. Information in these notebooks and the importance of this information in terms of city history were emphasised. From the records in these notebooks information about application of demesne land tenure in the region and problems occurred, law and order problems in the region, dept/credit relationship as an indication of economical situation, problems in inheritance issues and solution suggestions and tax issues was revealed.

Key Words: Judgement Registers, Erzurum State, Eighteenth Century, Divanihümayun.

GİRİŞ

Divanihümayun, Osmanlı Devleti'nde devlete ait meselelerin görüşüldüğü en yüksek merci olmakla birlikte bireysel şikâyet ve davaların görüşülüp karara bağlandığı yüksek mahkeme görevini de ifa etmektedir. Divan toplantı-

larında alınan kararların kaydedildiği ve başta *mühimme defterleri* olmak üzere birçok defter serisi mevcuttur. (Kütükoğlu 2006: 520-521) XVII. yüzyıla kadar Divanıhümayun'da alınan bütün kararlar mühimme defterlerine kaydedilirken, şikâyetlerin yoğunlaşmaya başlaması ile birlikte, kamuya ait meseleler *mühimme defterlerine*; şahsi davalara ait müracaatlar da *şikâyet defterlerine* kaydedilmeye başlanmıştır. (Emecen 2005: 124) XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren şikâyet defterlerinin eyaletlere göre tasnif edildiği *Ahkâm-ı Şikâyet/Ahkâmü'ş-şikâyet* defterleri tutulmaya başlanmıştır. Bu şekilde bir tasnif işlemine gidilmesinde daha önce yapılan bir şikâyet ile ilgili tekrar müracaat halinde ilk müracaatın bulunmasının zorlaşmasının ve tespit edilebilmesinin etken olduğu söylenebilir. (Erman 1992: XI)

Osmanlı Devleti'nde Divanıhümayun kayıtları divani yazı türü ile tutulmuştur. Farklı türleri olan divani yazının, *kırk divani* olarak ifade edilen türü XVIII. yüzyıl divan kayıtlarına hâkimdir. (Kütükoğlu 2013: 61-62; Gökbilgin 1992: 44) Hızlı bir şekilde yazılması ve fazla nokta kullanılmaması nedeniyle bu yazıyı okumak ve yazıya alışmak zaman almaktadır. (Çiçek 2011: 13)

Şikâyet, ahkâm ve mühimme defterleri Divanıhümayun'un beylikçi kaleminde hazırlanmaktaydılar. Bu kalemde hazırlanan mühimme ve şikâyet defterleri fiziki yapıları itibariyle birbirlerine benzemektedirler. Mühimme ve şikâyet defterleri şekilleri bakımından dikdörtgene yakın kare şeklinde cüzlerden oluşmuşlardır. Ahkâm defterleri ise şekil açısından daha uzun ve dar bir yapıdadırlar. (Soyer 2007: 90)

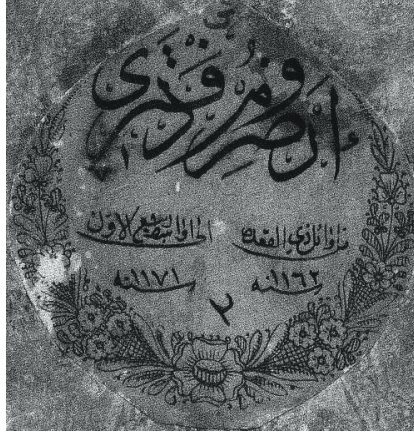
Günümüzde XVIII. yüzyıl şehir tarihi çalışmalarında giderek farkına varılan ahkâm defterlerinin tarih çalışmaları için çok önemli iki yönü bulunmaktadır. Faroqhi (2003: 97) tarafından da ifade edildiği gibi, Osmanlı tarihi kaynakları arasında sancaklardan karyelere kadar birçok bölgenin tarihine ışık tutması ve bu tür kaynakların azlığı ahkâm defterlerinin kıymetini açıkça ortaya koymaktadır.

Ahkâm defterlerinin bir diğer önemli yönü ise Osmanlı Devleti'nin sistemi ve bu sistemin işleyişinin taşradaki görünümünü yansıtmasıdır. Çünkü devlet sisteminin yapısı ilgili defterlerde bulunabilirken bu sistemin işleyişi ve ne gibi sorunlar yaşandığı ancak ahkâm defterlerindeki kayıtlardan öğrenilmektedir. Bu haliyle ahkâm defteri XVIII. yüzyıl şehir tarihi çalışmalarında şer'îye sicillerinden sonra en önemli kaynak haline gelmektedir. (Çiçek 2016: 260)

ERZURUM EYALETİ'NİN 3 NUMARALI AHKÂM DEFTERİ

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Erzurum'a ait on dokuz ahkâm defteri bulunmaktadır.¹ Bu defterler A. {DVNSAHK.ER.d koduyla kayıtlıdır. Diğer defterlerle aynı fon kodunda kayıtlı olan 3 nolu defter, 44x17 cm. ebadındadır. Defterin süslü ve ebrulu karton kapağında etraflı çiçeklerle süslü bir şekilde *Erzurûm Defteri* yazılıdır ve bu yazının hemen altında da defterin başlangıç ve bitiş tarihleri *Min Evâ'il-i Zi'l-ka'de Sene 1162 ilâ Evâsıt-ı Rebî'ü'l-evvel Sene 1171* şeklinde kayıtlıdır. (Bkz. Resim-1)

Sayfa usulü şeklinde tutulan defterin 379-380 numaralı sayfaları boştur. Ayrıca defterin başında numarasız üç boş sayfa bulunmaktadır.

Resim-1 3 Numaralı Erzurum Ahkâm Defterinin Kapağındaki Künye Bilgileri

Defterde 1263'ü tarihli ve 7'si tarihsiz olmak üzere toplam 1270 hüküm bulunmaktadır. Yıl açısından incelendiğinde defterdeki hükümlerin 179 adet ile en fazla 1168 (1754/1755), 9 adet ile en az ise 1162 (1748/1749) yılına ait olduğu dikkati çekmektedir. Hükümler yazıldıkları ay açısından değerlendirildiğinde ise 142 adet ile en fazla Receb (B), 75 adet ile en az Ramazan (N) ayına ait olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo-1)

¹ Erzurum'a ait ahkâm defterleri içerisinde 2 numaralı defterin Erzurum'a ait olmadığı, bu haliyle de defter sayısının on sekiz olması gerektiği başka bir çalışmada ortaya konmuştur. Burada on dokuz olarak ifade edilmesinin sebebi bugün tasnifte Erzurum ahkâm defterlerinin on dokuz olmasından kaynaklanmaktadır. Daha geniş bilgi için Bkz. ÇİÇEK, Hikmet (2016), "2 Numaralı ve 1155-1191/1742-1777 Tarihli Erzurum Ahkâm Defteri'nin Şekil ve İçerik İncelemesi", *Çayeli'nden Erzurum'a Yrd. Doç. Dr. Cemil Kutlu-Armağan Kitap-*, (Ed. Prof. Dr. Selami Kılıç-Arş. Gör. Ahmet Safa Yıldırım), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, s. 574-575.

Tablo-1 3 Numaralı Erzurum Ahkâm Defteri'nde Hükümlerin Ay/Yıl İtibariyle Dağılımı

Aylar	Yıllar										Toplam	Yüzde
	1162	1163	1164	1165	1166	1167	1168	1169	1170	1171		
M.	-	7	9	8	13	10	5	8	16	14	90	7,13
S.	-	13	5	9	11	11	3	15	3	16	86	6,81
Ra.	-	20	9	17	4	6	12	12	3	6	89	7,05
R.	-	19	24	10	13	15	14	23	6	1	125	9,9
Ca.	-	13	25	25	15	14	8	10	7	-	117	9,26
C.	-	10	13	8	15	9	9	15	5	-	84	6,65
B.	-	22	31	10	24	8	6	20	21	-	142	11,24
Ş.	-	11	15	10	10	16	28	23	18	-	131	10,37
N.	-	5	5	-	2	9	15	18	21	-	75	5,94
L.	-	14	2	9	18	22	34	3	9	-	111	8,79
Za.	7	11	13	19	18	11	20	19	12	-	130	10,29
Z.	2	15	6	13	8	7	9	13	10	-	83	6,57
Tarihsiz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-
Toplam	9	160	157	138	151	138	163	179	131	37	1270	100
Yüzde	0,71	12,67	12,43	10,93	11,96	10,93	12,91	14,17	10,37	2,92		

Defterin ilk sayfasında hangi veziriazam ve reisülküttap zamanında tutulduğu ve kayıtların başladığı tarih şu şekilde kayıtlıdır:

“*Bi-ismihû Subhâne ve Te’âlâ Hazâ kuyûd-ı ahkâmi’ş-şikâyât fî zamân-ı sadr-ı südürî’l-vüzerâ Hazret-i ‘Abdullah Paşa yesser’llahü mâ-yeşâ ve fî ibbân-ı Hazret-i Nâ’ilî ‘Abdullah Efendi re’îsü’l-küttâb nâle-mâ yetemennâhü Fî*

Evâ'il-i Za. Sene 1162" (A. {DVNSAHK.ER.d.003:1) (Bkz. Resim-2) Defterde dönemim veziriazamı ve reisülküttabı değiştiği gerekli yerlerde belirtilmiştir. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 260; 172).

باسمہ سبحانہ و تعالیٰ
ہذا قیود احکام الشکایات فی زمان صدر
صدر الوزرا حضرت عبداللہ پاشا
یراللہ ما یشاء و فی ابان حضرت
نالی عبداللہ افندی
رئیس الکتابنال
ما یتمناہ
کتابنال
ذوال

Resim-2 3 Numaralı Erzurum Ahkâm Defteri'nin Girişi

Defterde yer alan hükümlerin büyük bir çoğunluğu vali, kadı (molla-monla), naip, alaybeği, mütesellim, voyvoda gibi bölgenin şer'î ve örfî idarecilerine hitaben gönderilmiştir. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 2/1, 1/2, 28/3, 23/4, 4/1 vd.) Birden fazla idarecilere gönderilen hükümlerde makamlar arasındaki hiyerarşiye dikkat edilmiştir. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 28/2)

Erzurum'a ait 3 numaralı ahkâm defterinde yer alan hükümlerin tamamı Türkçe'dir. Sade ve anlaşılır bir dil kullanılmasına rağmen bazı Arapça ve Farsça terkiplere de rastlamak mümkündür.

Defterdeki hükümlerin birden fazla kâtip elinden çıktığı hükümlerin yazı sitillerinin değişmesinden rahatlıkla anlaşılabilir. Defterdeki imla hataları çok azdır. Ancak iki hükümde Erzurum kelimesi yanlış imla ile yazılmıştır. Erzurûm (ارضروم) şeklinde olması gereken imla, bir hükümde sehven Erzurûm (ارزروم); bir diğer hükümde ise Erzurûm (ارظروم) şeklinde yazılmıştır. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 187/1, 18/2) Ayrıca Tortum (تورتوم) kelimesinin imlası bazı hükümlerde sehven Tortum (طورطوم) şeklinde yazılmıştır. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 215/2, 305/3)

Ahkâm defterindeki hükümlerin büyük bir çoğunluğu Erzurum eyaletine ve bağlı sancaklara gönderilen hükümleri içermektedir. Ancak defterde az sayıda da olsa başka eyalet ve sancaklara ait hükümler de bulunmaktadır. Kâtiplerden kaynaklanan bu hatalar, fark edildiklerinde hükümleri ya yarım bırakılarak ya da daha sonra üzeri çizilmek suretiyle iptal edilmişlerdir. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 7/3; 42/1}) Defterde farklı eyaletlere ve bağlı sancaklara gönderilen hükümlerden fark edilenler iptal edilmişse de iptal edilmeyen başka hükümlerin de olduğu anlaşılmaktadır. (A. {DVNSAHK.ER.d.003:73/4, 84/1, 275/1 vd.}) Ayrıca hitap makamı olmayan, şahsa hitaben yazılan hükümlerin varlığı da dikkat çekicidir. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 73/6, 227/4, 236/4, 237/4; 256/4})

Defterin sayfa usulü tutulduğu daha önceden ifade edilmişti. Ancak deftere sayfa numaralarının sonradan verildiği ve numaralama hususunda bazı hataların yapıldığı tespit edilmiştir. Defterde 294. sayfa mevcutken bir sonraki sayfaya da sehven aynı numara verilmiş ve diğer sayfaya da 296'dan devam edilmiştir. Ayrıca defterin 188-286; 290-294; 298; 302-304; 308-324; 328-338; 340-344; 356, 360-376 arasındaki sayfaların çift numaralılarına sayfa numarası verilmiştir.

Defterdeki Hükümlerin İçeriği

Arazi

Erzurum'un 3 numaralı ahkâm defterinde en çok karşılaşılan sorun arazi meseleleridir. Bu hükümlerde arazinin tasarrufuna, araziden elde edilen mahsul ve gelirine müdahale öne çıkan sorunlardır. Bu sorunlarla ilgili çözüm bulunurken gerekli defterlere müracaat edildiği görülmektedir. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 5/1}) Arazi tasarrufuna dair Seyyid Numan ve Osmanlı adlı şahısların divana bizzat yaptıkları müracaat örnek gösterilebilir. Bu şahıslar kendi tasarruflarındaki Gercanis nahiyesinin Dülür karyesi ve çevresinde otuz bir bin yedi yüz akçelik müşterek timarlarına kendi bölgelerindeki ashab-ı ağraz, mütegalibenin kanunsuz olarak müdahalelerinin önlenmesini istemekteydiler. Müracaat üzerine defterhanedeki ruznamçe defterleri incelendikten sonra anılan bölgenin Seyyid Numan ve Osman'ın tasarrufları olduğu anlaşılmış ve müdahalenin önlenmesi için ferman gönderilmiştir. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 50/2})

Divanihümayun'a mülk topraklara yapılan müdahaleler için de şikâyetler gelmekteydi. Karahisar-ı Şarki kazasında sadat-ı kiramdan Seyyid Hüseyin divana müracaat ederek Usta Abdurrahman ve Molla Mehmed adlı kişilerin

babasından toprağına müdahalenin önlenmesi istenmiştir. (A. {DVNSAHK. ER.d.003: 59/3})

Araziden elde edilen gelire ve vergilerine usulsüz bir şekilde el konulması da divana yansıyan müracaatlar arasındadır. İshak ve Hasan adlı şahıslar bizzat divana müracaat ederek Tercân-ı Ulyâ nahiyesinde Berber (?) isimli kar-ye ve gayriden yirmi iki bin altı yüz yetmiş altı akçelik zeamete “*ber-vech-i mâlikâne*” mutasarrıf olduklarını, mahsul ve vergilerine karışılmaması gerektiği halde miralay-ı sabık Ahmed, arazinin mahsul ve vergisine kanundışı el koymuştur. Bunun önlenmesi için divandan ferman yazılmıştır. (A. {DVNSAHK. ER.d.003: 70/2})

Miras

Divanühümayun’a miras taksimi konusunda yapılan haksızlıklar da yansı-maktaydı. Miras davalarında dikkati çeken husus, mirasçılar arasında haksızlığa uğrayan kişinin çoğunlukla bayanlar olmasıdır. Bu nedenle divana müracaat eden-ler arasında miras konularında bayanlar öne çıkmaktadır.

Karahisar-ı Şarki kazasından Fatıma ve kızı Amine, aile reisleri el-Hâc Hasan’ın vefatından sonra terekeleri *irs-i şer’*le bunlara ve diğer varisleri Ra-hime, Hadice, Ümmügülsüm ve aynı kaza sakinlerinden Hüseyin adlı kişilere kalmıştır. Ancak miras taksimi sırasında diğer varisler Fatıma ve Amine’ye hak-sızlık yapmışlardır. Bu haksızlığın giderilmesi için divandan Karahisar-ı Şarki yöneticilerine hitaben ferman gönderilmiştir. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 104/3, 104/4})

Miras taksiminde yapılan haksızlıklara bir diğer örnek Erzurum’dan Fir-devs isimli bayanın müracaatıdır. Kendisi şahsen divana müracaat ederek babası Seyyid Osman Efendi’nin çok önceden vefat ettiğini ve miras olarak da Erzu-rum’da bir ev ve arsasının, Erzurum’a bağlı Dülgeş (?) karyesinde de bir ev ve arsasının kaldığını ifade etmiştir. Bu miras kendisine, kardeşi Ebubekir ve anne-sine kalmış ancak kendisi o zaman çok küçük olduğu için miras olarak kalan ev ve arsaların annesi ve kardeşi tarafından Erzurum’da oturan Molla Mustafa ve Hasan adlı kişilere satıldığını belirtmiştir. Kendisi büyüyüp mirasını adı geçen kişilerden talep ettiğinde ise şahısların ev ve arsaları annesi ve kardeşinden satın aldıklarını beyan ile vermemişlerdir. Divandan sorunun Erzurum’da çözülme-si için Erzurum valisine ve kadısına hitaben hüküm gönderilmiştir. (A. {DVN-SAHK.ER.d.003: 125/2})

Borç-Alacak

Ahkâm defterine bölgenin iktisadi hareketliliğinin bir göstergesi olarak borç-alacak meselelerine dair şikâyetler de yansımıştır. Bu şikâyetler basit borç-alacaktan, faizle borç para vermeye ve ticari faaliyetler sonucundaki borç-alacak ilişkilerine kadar çeşitlilik göstermektedir. Örneğin Kulaksızoğlu Ali Ağa isimli şahıs bizzat divana müracaat ederek Erzurum'da Çil Haliloğlu İbrahim'in kızıdan 1.300 guruş alacak hakkının olduğunu, adı geçen bayanın bir süredir Erzurum dışında kaldığını ve döndükten sonra tekrar talep ettiğinde vermek istemediği ifade etmiş ve alacağının tahsilini istemiştir. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 52/1})

Yine Dergâh-ı Âlî kapıcıbaşlarından Mehmed, Karahisar-ı Şarki voyvodası Said Ağa'dan "*cihet-i karz-ı şer'den*" 2.000 guruş alacağının tahsili için divana müracaat etmişti. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 55/1}) Ancak herhangi bir sonuç alamamış olacak ki müracaatını yinelemek zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 59/1})

Erzurum sakinlerinden Gürcüoğlu Kevork isimli zimmi divana bizzat müracaat ederek, kendisinin kimseye borcu ve kefaleti olmamasına rağmen Avanis, Arapkırlı Bedros, Acem Avan (?) ve Kirkor adlı kişilerin birbirleriyle anlaşarak kendisinden alacaklarının olduğunu ifade etmişlerdir. Bu şahıslar "*...bundan akdem biz seniñle ticâretde refik iken ahardan...ma'lümü'l-iştirâ eyledüğiñ ma'lümü'l-mikdâr incüleri alup gitdik de mütegallibeden () nâm kimesne ol-incü benim idi, deyü bizi ahz ü haps ve zulmen bizden on biñ guruş aldı...ve sen refikimiz olmağla senin için tecrîm olunduk...*" iddiasıyla haksız yere parasını almışlardır. Divandan adı geçen şahıslardan bu paranın tahsil edilmesi yönünde Erzurum valisine ve kadısına hüküm yazılmıştır. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 77/1})

Vergi

Vergi hususunda ahkâm defterleri çok zengin kayıtları ihtiva etmektedir. Vergi ile ilgili haksız vergi talepleri öne çıkan husustur. Ayrıca halkın vergi vermemek adına başvurdukları yöntemler de defterlere yansımaktadır. Karahisar-ı Şarki ahalisi divana topluca müracaat ederek, bunlar ödemeleri gereken avarız, imdad-ı hazariye ve diğer vergileri ödedikleri halde ehl-i örf taifesi bölge halkından fazla vergi talebinde bulunmuşlardır. Bu haksızlığın önlenmesi için divandan Karahisar-ı Şarki kadısına hüküm gönderilmiştir. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 48/2})

Yine Karahisar-ı Şarki kazasından Osman Çelebi bin Hacı Mehmed, Kalaycıoğlu Bali, İbrahim, Mustafa bin Yusuf isimli şahıslar avarız hanesine bağlı vergi verecek yerleri olmamasına rağmen bölge ahalişi "...*emr-i şerîfle vâki' tekâlîfden siz dahi bizimle ma'ân hisse veriñ...*" diyerek bu vergiyi kendileriyle birlikte ödemelerini talep etmişlerdir. Divandan bu müdahalenin önlenmesine dair ferman gönderilmiştir. Bölge halkının bu talebi, muhtemelen, haneye bağlı olarak alınan avarız vergisinden kendi hisselerine düşen miktarını azaltmaya yöneliktir. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 101/3})

Asayiş

Erzurum ve bağlı sancaklarda meydana gelen güvenlik meseleleri ahkâm defterlerine yansıyan bir diğer sorundur. Defterde yer alan hükümlerde bölgede bireysel ve grup halinde yaşanan eşkıyalık faaliyetleri en sık rastlanan hükümlerdendir. Hasan adlı şahıs divana müracaat ederek, çukadar olarak görev yapan kardeşi Hasan'ın Karahisar-ı Şarki'den Erzurum'a görevli olarak giderken Şoğayn Hanı denilen mahalde yolunu kesen sekiz dokuz eşkıya tarafından kurşunla vurularak öldürüldüğünü söylemiştir. Ayrıca bu eşkıyalar öldürdükleri kardeşinin tüm eşya ve parasını da almışlardır. Bu eşkıyaların yakalanıp gasp ettikleri para ve eşyaların tahsil edilmesi ve gerekli cezaların verilmesi istenmekteydi. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 68/3})

Ayrıca sadat-ı kiramdan es-Seyyid Osman adlı şahıs, Ekrad taifesinden Musa adlı şaki ve kendisine tabi on nefer atlı ile bunun evini basarak eşyalarını çalmakla birlikte ev ahalisinin ırzlarına da saldırmışlardır. Bu şahısların bulunup cezalandırılması için Erzurum ve Sivas valileriyle Kuruçay kadısına hitaben hüküm yazılmıştır. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 98/1})

Diğer

Ahkâm defterinde çok yoğun olmamakla birlikte yukarıda anılan hariç sorunlara da rastlanmaktadır. Örneğin Karahisar-ı Şarki'deki reis çiftliği sakinlerinden Seyyid Molla Mehmed bin İsmail adlı şahıs, Karahisar-ı Şarki kazasında Molla Himmeth bahçesi ve çiftliğine gelen Pınar Suyu'nun bazı kişiler tarafından hark kazılmak suretiyle mecrasının değiştirildiğinden şikâyetçidir. (A. {DVNSAHK.ER.d.003: 101/2}).

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde divanda tutulan en önemli defter türlerinden olan ahkâm defterleri, kayıtlarını ihtiva ettikleri bölgenin XVIII. yüzyıldaki sosyal, ekonomik, askeri, iktisadi vb. konularda çok zengin bilgileri içermektedir. XVIII. yüzyıl şehir tarihi çalışmalarındaki kaynakların azlığı dikkate alındığında ahkâm defterlerinin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Erzurum eyaletine ait 19 adet ahkâm defteri bulunmaktadır. Bu defterler Erzurum eyaletinin XVIII. yüzyılın ikin yarından XIX. yüzyılın sonlarına geniş bir zaman diliminde bölge tarihini incelemek için zengin bilgileri ihtiva etmektedir. Bu çalışmada Erzurum'un 3 numaralı ahkâm defterinde yer alan bilgilerden hareketle Erzurum Ahkâm Defterleri'nin tarihi kıymetine küçük bir katkı yapılması amaçlanmıştır.

Erzurum'un 3 numaralı ahkâm defterinde bölgede Osmanlı miri rejimi hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Ayrıca bölgede toprak tasarruf biçimleri hakkındaki verilere de ulaşılmaktadır. Böylece bölgede miri toprak rejimi uygulamaları sırasında ne gibi sorunların yaşandığı açıkça ortaya konulabilmektedir.

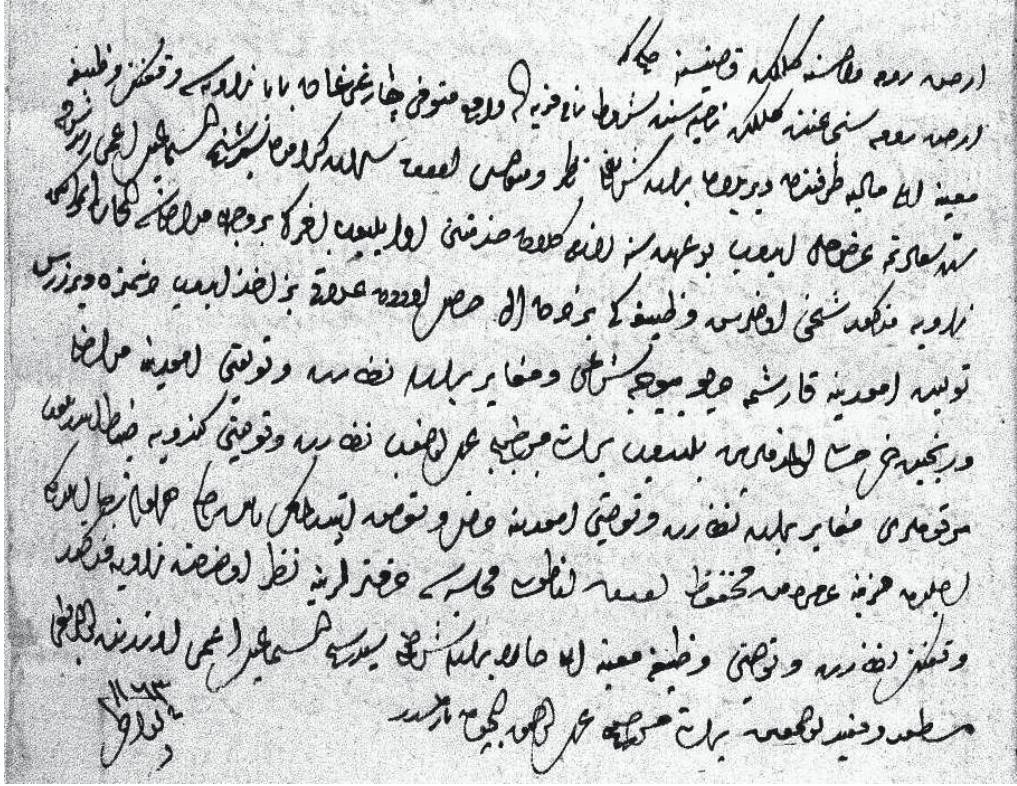
Ahkâm defterinde bölgede alınan vergiler hakkında da malumat bulunmaktadır. İncelenen defterde öne çıkan husus, devlet görevlilerinin bölge halkında fazla vergi talepleri ve halkın, özellikle avarız vergisi hususunda, vergi yükünü hafifletmek adına müracaat ettikleri yolsuzluklar gözler önüne serilmektedir.

Deftere yansıyan bir diğer sorun olarak bölgenin asayiş problemleriyle karşılaşmaktadır. Eşkîyalık faaliyetleri içerisinde grup halinde yapılan eşkîyalık faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Ancak mevcut hükümlerin azlığı göz önüne alındığında defterin tutulduğu dönemde (H. 1162-1171/1749-1758) nispeten eşkîyalık hareketlerinin az olduğu ifade edilebilir.

Miras taksiminde yaşanan sorunlar defterde rastlanan diğer sorunlardır. Miras paylaşımında, özellikle de bayanların miras paylaşımında uğradığı haksızlıklar önemle ifade edilmesi gereken sorunlardır.

Netice itibariyle 3 numaralı Erzurum ahkâm defterinde Erzurum eyaleti ve bağlı sancaklarda devlet mekanizmasının işleyişi ve yaşanan sorunları, toplumsal yapıdaki gelişmeleri ve değişimleri, bunların neden olduğu sonuçları tespit etmek mümkün olmaktadır. Defterde öne çıkan en önemli hususlardan biri de devletin her zaman adalet prensipleri doğrultusunda hareket ettiğiidir.

EKLER

Ek-1 Erzurum Ahkâm Defteri'nden Hüküm Örneği (18/2)

Erzurûm Vâlî'sine ve Erzurûm Kādî'sına Hüküm

Mehmed nâm kimesne gelüp Erzurûm kal'ası kapularından Tebrîz Kapusu kurbunda kendü mülk-i arsası üzerinde bina eylediği dekâkinlerini kimesneye zarar-ı şer'îsi yoğiken civârında vâki' menâzil ve dekâkîn ashâbdan ba'zıları "bize zararı vardır" deyü hilâf-ı şer'-i şerîf müdâhale ve ta'addî vü gadr sevдâsında oldukların bildirüp hüccet-i şer'îyye(sî) görülüp hilâf-ı şer'-i şerîf zâhir olan ta'addîleri men' ü def' olunmak bâbında hüküm-i hümâyûnum recâ etmeğın mahallinde şer'le görölmek için yazılmışdır.

Fî Evâsıt-ı Ca. Sene 1163

[Nisan/Mayıs 1750]

Ek-2 Erzurum Ahkâm Defteri'nden Hüküm Örneği (21/2)

Aybasdı	12/1, 44/4, 254/1, 273/1,
Bayburd	1/1, 16/1, 21/3, 33/1, 46/3, 49/3, 50/3, 59/2, 68/1, 71/4, 71/5, 72/5, 73/2, 76/2, 77/3, 78/1, 79/4, 80/3, 82/1, 82/2, 84/3, 89/3, 113/2, 113/4, 115/1, 117/5, 133/3, 137/2, 140/1, 159/3, 162/1, 162/2, 162/4, 165/2, 168/1, 170/1, 172/1, 188/3, 203/4, 205/3, 208/1, 209/1, 213/2, 215/1, 243/3, 243/4, 254/2, 257/3, 262/2, 266/1, 269/3, 272/3, 277/3, 278/4, 279/2, 280/2, 281/2, 281/3, 283/3, 293/4, 296/4, 301/4, 305/4, 307/2, 310/1, 310/2, 315/2, 320/3, 321/2, 328/1, 333/4, 355/3, 358/2, 359/3, 360/1, 363/1, 363/4, 363/5, 366/1, 369/1, 369/2, 373/1
Bayramlı	58/3, 71/1, 87/1, 130/2
Bazarsuyu	87/1
Bolaman	119/1, 146/1
Çamaş	146/1, 198/2
Çemişgezek	181/1
Ebulhayr	87/1, 226/1, 269/2
Erzincan	3/2, 3/3, 8/3, 8/4, 9/1, 9/2, 10/1, 10/3, 11/2, 12/3, 18/1, 21/3, 22/4, 26/2, 28/2, 29/3, 30/1, 30/2, 30/3, 30/4, 32/3, 34/1, 37/2, 38/2, 39/2, 42/3, 50/4, 56/2, 57/1, 57/2, 57/3, 60/3, 61/4, 65/1, 67/2, 77/2, 77/3, 78/2, 78/3, 79/1, 86/3, 95/1, 95/3, 95/4, 99/1, 103/2, 113/1, 114/2, 116/3, 121/4, 131/2, 133/2, 134/2, 134/3, 137/3, 142/1, 143/4, 144/2, 148/1, 149/1, 155/3, 156/3, 157/2, 161/2, 167/4, 170/1, 176/2, 179/1, 182/3, 186/4, 189/1, 193/1, 193/2, 196/2, 197/3, 197/4, 200/2, 203/1, 206/1, 214/4, 227/1, 235/3, 244/2, 244/4, 248/2, 251/3, 252/2, 255/2, 262/4, 263/1, 263/2, 268/1, 269/1, 276/2, 284/1, 284/2, 284/3, 289/1, 289/2, 291/1, 291/2, 296/1, 297/2, 298/2, 304/4, 304/5, 307/3, 311/2, 315/4, 318/1, 320/4, 322/4, 325/2, 325/3, 327/1, 327/2, 332/3, 333/3, 337/1, 338/2, 345/1, 346/3, 347/4, 348/2, 356/2 (İptal), 356/3, 364/4, 366/3, 369/2, 375/2, 377/1, 378/1

3 NUMARALI VE H. 1162-1171/M. 1749-1758 TARİHLİ ERZURUM AHKÂM DEFTERİ'NİN TAHLİLİ

Erzurum	2/1, 2/1, 3/1, 14/3, 18/2, 19/2, 19/4, 20/3, 21/2, 23/3, 24/3, 25/1, 25/3, 27/3, 29/1, 29/2, 29/4, 29/5, 31/3, 32/1, 33/3, 35/2, 36/4, 41/2, 43/3, 45/2, 46/2, 47/3, 52/1, 53/1, 54/3, 58/1, 58/5, 62/1, 62/2, 62/3, 66/4, 67/3, 74/2, 74/3, 76/3, 76/5, 77/1, 80/4, 81/1, 81/2, 83/2, 83/4, 85/1, 85/2, 86/1, 86/2, 86/5, 87/3, 88/1, 88/5, 89/1, 90/1, 91/1, 91/2, 91/4, 93/4, 94/1, 106/1, 109/2, 111/1, 112/6, 113/5, 114/1, 114/3, 115/3, 116/1, 117/3, 118/1, 121/2, 121/3, 122/2, 123/2, 124/4, 125/1, 126/2, 126/3, 127/3, 130/3, 137/1, 138/2, 141/3, 143/2, 148/2, 150/1, 155/2, 156/1, 157/3, 157/4, 159/1, 159/2, 162/3, 163/1, 167/1, 167/5, 168/2, 168/3, 169/1, 169/2, 169/3, 169/5, 170/4, 171/3, 173/1, 174/2, 175/1, 175/3, 177/1, 178/1, 178/2, 180/3, 180/4, 181/2, 182/4, 184/2, 186/1, 187/1, 187/3, 190/2, 191/4, 192/2, 192/3, 195/2, 198/1, 199/1, 201/3, 203/3, 204/1, 213/3, 214/2, 214/3, 217/2, 220/2, 223/1, 224/4, 227/2, 228/2, 229/2, 231/1, 232/2, 234/4, 237/1, 237/2, 238/2, 240/1, 242/4, 244/3, 245/4, 247/2, 247/3, 258/2, 258/4, 259/1, 259/2, 259/3, 260/1, 261/2, 264/1, 265/2, 267/2, 268/2, 268/3, 272/1, 272/2, 274/1, 274/2, 274/3, 275/2, 276/3, 279/5, 280/1, 282/1, 282/2, 285/2, 292/1, 292/2, 293/1, 293/3, 295/2, 295/3, 298/3, 303/4, 304/2, 305/1, 305/2, 307/1, 312/1, 314/1, 315/1, 315/3, 315/5, 317/1, 317/3, 317/4, 319/4, 320/1, 322/1, 324/1, 329/2, 333/1, 334/1, 340/2, 342/1, 342/4, 350/1, 353/2, 354/2, 354/4, 355/2, 356/1, 357/2, 359/1, 359/2, 360/2, 363/2, 365/1, 367/1, 370/3, 373/2, 374/1, 375/1, 375/3, 376/1, 378/2
Gercanis	1/2, 4/4, 72/2, 80/1, 83/1, 107/2, 122/3, 129/2, 136/4, 166/2, 184/4, 185/2, 188/1, 188/2, 195/1, 200/1, 200/3, 204/3, 232/4, 233/1, 248/1, 262/1, 282/1, 283/1, 288/3, 297/1, 306/2, 309/1, 316/4, 350/2
Gümüşhane	31/1, 36/2, 36/3, 42/1, 55/3, 71/2, 87/2, 131/1, 154/3, 163/3, 172/2, 172/3, 231/2, 232/1, 240/2, 273/3
Güney (Güney Erzincan)	243/1
Habsamana	11/4, 45/1, 192/3, 206/2, 216/4, 270/1, 368/1
Hıms	156/2, 157/1, 183/1, 184/3, 192/1, 193/3, 206/1, 214/1, 216/3, 219/1, 219/3, 293/2, 336/1, 336/2, 368/2
İnsuyu	50/3

İskefsir	12/4, 44/3, 46/1, 54/1, 54/2, 92/1, 92/2, 107/1, 136/2, 136/3, 175/4, 176/3, 195/3, 206/3, 217/3, 218/1, 221/1, 223/4, 229/1, 251/2, 262/3, 263/3, 285/3, 290/2, 294/1, 337/2, 341/1, 367/4
İspir	2/2, 4/3, 13/3, 23/4, 40/1, 66/5, 70/3, 82/3, 115/4, 120/4, 164/3, 165/1, 170/2, 174/1, 186/3, 195/4, 208/2, 222/2, 224/1, 240/3, 241/1, 245/1, 246/2, 248/3, 249/1, 260/2, 279/4, 290/3, 303/3, 323/3, 325/1, 360/3
Karahisar-ı Şarki	4/5, 5/2, 5/4, 6/2, 6/3, 8/2, 10/2, 10/4, 11/1, 11/4, 12/2, 13/1, 13/2, 14/1, 14/2, 15/2, 15/4, 15/5, 17/2, 17/3, 17/4, 18/3, 18/4, 19/1, 20/1, 20/2, 20/4, 22/1, 22/2, 22/3, 23/1, 23/2, 24/2, 24/4, 24/5, 24/6, 24/7, 25/2, 25/4, 26/3, 27/1, 27/2, 27/4, 31/4, 32/2, 33/4, 34/2, 34/3, 35/1, 35/3, 35/4, 36/1, 37/1, 39/1, 39/3, 39/4, 40/2, 45/1, 45/3, 47/2, 48/2, 49/1, 49/2, 54/1, 54/2, 55/1, 58/2, 59/1, 59/3, 59/4, 59/5, 60/1, 60/4, 61/1, 61/2, 63/5, 63/6, 64/1, 64/2, 64/3, 64/4, 65/2, 65/5, 66/1, 66/6, 68/3, 72/3, 72/4, 73/3, 73/5, 74/1, 75/2, 75/3, 75/4, 76/1, 79/2, 81/3, 81/4, 84/2, 84/5, 85/3, 86/6, 87/5, 88/2, 88/3, 88/4, 90/3, 90/4, 92/4, 93/1, 93/2, 93/3, 94/3, 95/2, 97/1, 97/2, 97/3, 98/2, 100/3, 100/4, 101/2, 101/3, 101/4, 103/1, 104/2, 104/3, 109/3, 110/1, 110/2, 110/3, 112/3, 112/4, 112/5, 114/5, 114/6, 115/2, 116/2, 117/1, 117/2, 117/4, 120/1, 120/2, 120/3, 121/1, 123/3, 124/1, 124/2, 124/3, 126/1, 126/1, 127/4, 128/1, 129/1, 129/3, 131/3, 132/1, 133/1, 136/3, 139/1, 139/3, 143/3, 149/2, 150/2, 150/3, 150/4, 150/5, 152/1, 152/2, 153/1, 153/3, 154/2, 155/1, 158/4, 159/4, 160/1, 161/4, 164/1, 164/2, 165/3, 166/1, 170/3, 173/3, 174/4, 175/5, 176/1, 180/1, 183/4, 183/5, 193/5, 194/1, 194/3, 196/4, 197/1, 198/2, 199/2, 199/3, 199/4, 202/1, 203/2, 205/6, 210/2, 216/2, 217/3, 218/2, 219/2, 221/2, 221/4, 222/3, 223/3, 224/2, 226/2, 226/3, 228/3, 229/3, 234/1, 234/2, 236/1, 236/3, 238/1, 241/3, 241/4, 245/2, 245/3, 246/3, 247/1, 247/3, 252/1, 254/1, 256/2, 257/4, 258/3, 260/4, 261/1, 261/3, 264/2, 265/4, 270/3, 271/1, 273/2, 277/2, 278/1, 285/4, 287/1, 287/2, 288/2, 291/3, 294/1, 294/2, 295/1, 298/1, 299/1, 300/1, 300/2, 300/3, 302/3, 302/4, 304/3, 306/4, 308/1, 308/3, 313/1, 314/3, 316/3, 317/2, 318/2, 319/1, 319/2, 319/3, 320/2, 321/3, 322/3, 326/2, 329/3, 330/2, 330/3, 330/4, 331/1, 331/3, 333/2, 337/3, 338/1, 340/1, 342/2, 342/5, 343/3, 345/2, 346/1, 347/2, 364/1, 364/2, 367/2, 371/1, 372/3, 372/4, 374/2, 375/4, 376/3
Kelkid	16/1, 18/2, 56/4, 63/1, 73/1, 77/3, 99/2, 163/2, 169/4, 170/1, 206/4, 212/2, 233/2, 352/1, 357/1, 376/4

3 NUMARALI VE H. 1162-1171/M. 1749-1758 TARİHLİ ERZURUM AHKÂM DEFTERİ'NİN TAHLİLİ

Kemah	5/1, 14/4, 15/1, 21/1, 38/2, 56/3, 58/4, 80/1, 82/4, 84/4, 94/2, 94/4, 100/5, 101/1, 105/1, 109/4, 110/4, 112/1, 119/2, 122/3, 130/1, 138/1, 139/2, 140/2, 140/5 (İptal), 143/1, 144/3, 145/1, 147/3, 153/2, 158/1, 158/3, 161/3, 171/1, 171/2, 171/4, 179/1, 182/3, 183/5, 184/1, 187/2, 187/4, 190/3, 190/4, 191/1, 191/3, 196/1,196/3, 197/2, 204/2, 204/4, 209/2, 211/1, 212/1, 213/1, 217/1, 220/1, 221/3, 223/2, 224/3, 225/1, 225/2, 230/3, 230/4, 231/2, 232/1, 236/2, 249/3, 260/3, 265/1, 281/3, 283/2, 285/1, 286/1, 309/1, 309/2, 324/2, 329/1, 331/4, 332/2, 335/2, 338/4, 339/1, 362/1, 373/3
Kızucan (Kuzican)	89/2, 108/1, 109/1, 122/4, 136/1, 141/4, 179/3, 239/3, 331/2, 353/3, 353/4
Kığı	17/1, 28/1, 91/3, 93/5, 140/3, 140/4, 141/2, 141/4, 201/2, 205/1, 205/4, 222/1, 235/4, 296/3, 314/2, 316/1
Koyluhisar	48/1, 48/3, 76/4, 80/2, 87/4, 89/4, 102/1, 111/2, 111/3, 128/3, 132/2, 132/3, 132/4, 191/2, 216/1, 216/2, 253/3, 253/4, 267/3, 275/4, 280/3, 323/1, 333/5, 338/3, 341/3, 360/3, 360/4, 372/3
Koğanis	92/5, 264/3, 266/2, 357/3
Kuruçay	3/3, 4/1, 4/2, 6/1, 6/4, 6/5, 7/1, 7/2, 8/1, 14/5, 33/2, 40/4, 41/3, 50/2, 53/3, 55/2, 56/1, 62/4, 63/2, 63/3, 63/4, 66/2, 67/4, 67/5, 69/1, 69/2, 70/1, 71/3, 75/1, 80/1, 92/3, 98/1, 107/2, 116/4, 123/1, 134/1, 135/1, 135/2, 135/3, 142/3, 146/2, 147/1, 147/2, 149/3, 151/2, 152/3, 154/1, 155/4, 158/2, 163/4, 167/2, 167/3, 179/2, 180/2, 183/2, 190/1, 194/2, 196/5, 228/1, 228/4, 230/1, 230/2, 234/3, 235/1, 235/2, 237/3, 239/1, 239/2, 242/1, 242/2, 242/3, 243/2, 244/1, 246/1, 249/2, 250/1, 253/1, 253/2, 254/4, 255/1, 255/3, 256/1, 256/3, 257/1, 275/3, 276/1, 277/1, 278/2, 278/2, 279/1, 279/3, 283/1, 288/1, 290/1, 295/4, 295/5, 296/5, 297/3, 300/4, 301/1, 301/2, 301/3, 302/2, 303/1, 303/2, 304/1, 306/1, 306/3, 307/4, 308/2, 313/2, 321/1, 332/1, 336/3, 341/2, 344/1, 345/3, 346/2, 346/4, 347/1, 347/3, 347/5, 348/1, 348/3, 349/1, 350/3, 350/4, 351/1, 351/2, 353/1, 358/1, 361/1, 364/3, 367/3, 370/1
Kuzay (Kuzey Erzincan)	127/2, 227/3, 231/3
Malazgird	44/1, 61/3, 85/4, 86/4, 265/3
Mamervan	2/2
Micingerd	26/4, 53/2, 73/4, 100/1, 178/3, 181/3, 182/2, 267/1, 298/4, 299/2, 311/1, 322/2, 349/2, 372/2

Milas	7/3, 19/3, 20/4, 41/1, 43/2, 45/3, 47/2, 53/4, 59/6, 65/4, 72/1, 96/1, 129/4, 131/4, 161/1, 172/3, 190/5, 192/4, 324/3, 326/1, 369/3, 374/2, 376/2
Pasin	28/3, 67/1, 102/2, 128/3, 141/1, 166/3, 173/2, 175/2, 201/1, 270/2, 271/2, 323/2, 330/1, 335/1, 343/1, 343/2, 355/1, 360/2
Sisorta	151/2
Şilve Nâm-ı Diğer Hamur	193/4
Şiran	147/4, 258/1, 286/2, 356/4
Tekman	144/1
Tercan	15/3, 50/1, 60/2, 65/3, 66/3, 68/2, 70/2, 79/3, 81/5, 95/1, 95/5, 96/2, 100/2, 103/3, 104/1, 104/4, 105/2, 105/3, 106/2, 106/3, 174/3, 186/2, 254/3, 257/2, 299/3, 302/1, 316/2, 326/3, 354/1, 354/3
Tortum	11/3, 47/1, 211/2, 215/2, 241/2, 250/2, 251/1, 274/4, 281/1, 305/3
Ulubey	112/2, 366/2, 371/2, 372/1

Ek-3 3 Numaralı Ahkâm Defteri'ndeki Hükümlerin Sancak/Kaza Dağılımı

KAYNAKÇA

ARŞİVLER

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

A. {DVNSAHK.ER.d.003

Araştırma ve İnceleme Eserler

ÇİÇEK, Hikmet (2011), *Erzurum Vilâyeti 1 Numaralı ve 1155-1162/1742-1749 Tarih Ahkâm Defteri'nin Transkripsiyunu ve Değerlendirilmesi* (s. 65-130), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÇİÇEK, Hikmet (2016), "2 Numaralı ve 1155-1191/1742-1777 Tarihli Erzurum Ahkâm Defteri'nin Şekil ve İçerik İncelemesi", *Çayeli'nden Erzurum'a Yrd. Doç. Dr. Cemil Kutlu-Armağan Kitap-*, (Ed. Prof. Dr. Selami Kılıç-Arş. Gör. Ahmet Safa Yıldırım), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 569-586.

EMECEN, M. Feridun (2005), "Osmanlı Divanının Ana Serileri: *Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet*", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3 (5), 107-139.

ERMAN, Nahide (1992), *1791-93 Döneminde Anadolu Ahkâm Defterleri'ne Göre İzmir*, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

FAROQHI, Suraiya (2003), *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*, (Çev. Zeynep Altok), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. (2006), "Mühimme Defteri", *Diyânet İslâm Ansiklopedisi*, C. XXXI, İstanbul: Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, 520-523.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. (2013), *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

SOYER, Emel (2007), *XVII. yy. Osmanlı Divan Bürokrasisi'ndeki Değişmelerin İlk Örneği Olarak Mühimme Defterleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Sedat BİNİCİ

KENDİLİĞİNDEN DÜZEN KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Emre ÖZSÖY

ÖLÜMÜNÜN 96. YILI MÜNASEBETİYLE TÜRK ASILLI TÜRKOLOG NİKOLAY FEDOROVİÇ KATANOV

Hikmet ÇİÇEK

3 NUMARALI VE H. 1162-1171/M. 1749-1758 TARİHLİ ERZURUM AHKÂM DEFTERİ'NİN TAHLİLİ

Yunus Emre AYDIN

FÂTİMÎLER DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDA KUTÂME KABİLESİNİN ROLÜ VE MAĞRİB'DE FÂTİMÎ- KUTÂME İLİŞKİLERİ (762-972)

Muhammet Nuri CEYLAN

KURBAN GELENEĞİ BAĞLAMINDA YAĞMUR YAĞDIRMA RİTÜELİ ERZURUM GÖKÇEDERE KÖYÜ ÖRNEĞİ

Kürşat BARDAKCI

MISIR KRALİÇESİ KLEOPATRA'NIN DAĞLIK KİLİKİA'DAKİ EGEMENLİĞİ

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

e-ISSN 2618-6187
ISSN 2587-2003

9 772587 200005